УНИВЕРСАЛ ОНЛУГ ТӘСНИФАТ (УОТ): ЈАРАНМАСЫ, ГУРУЛУШУ ВӘ ТӘШКИЛИ ПРИНСИПЛӘРИ

Ашур ӘЛИЈЕВ,
тарих елмләри намизәди, баш муәллим

Һәр бир ҹәмијјәтин сосиал-игтисади вә мәдәни инкишаф сәвијјәсини мүәјјән едән ме'јарлар вардыр ки, бунларын көмәји илә мүхтәлиф халгларын вә өлкәләрин тарихи кечмишини, мүасир инкишаф сәвијјәсини гијмәтләндирмәк вә кәләҹәк перспективләрини ашкар етмәк имканы әлдә едилир. Бу ме'јарлар арасында китабханалар мүһүм әһәмијјәтә маликдир.

Мүасир шәраитдә китабханалара тәкҹә мәдәнијјәтин әсасы кими дејил, һәмчинин орада топланмыш информасија еһтијатларына игтисадијјатын вә сијасәтин әсасы кими бахылыр (2). Бу да тәсадүфи дејилдир ки, дүнјанын игтисади ҹәһәтдән јүксәк инкишаф етмиш апарыҹы өлкәләриндә мәдәнијјәтин вә информасијанын әсасы олан китабханалар дикәр истеһсал саһәләри илә бәрабәр тутулур вә ејни ҹүр гијмәтләндирилир.

Азәрбајҹан Республикасынын мүстәгиллик јолу илә ирәлиләдији базар игтисадијјаты шәраитиндә ҹәмијјәтдә баш верән сијаси вә игтисади дәјишикликләр, шүбһәсиз, китабхана ишинә дә өз тә'сирини көстәрир.

Халгын мә'нәви зәкасы, тарихи јаддашы, бәшәри биликләрин "Гызыл фонду" сајылан китабханалар мүасир елми-техники тәрәггинин апарыҹы гүввәсиндән бири кими елми-информасија вә мәдәни тәрбијә ишинә сәмәрәли тә'сир көстәрән бир сосиал институт сәвијјәсиндә һазыркы шәраитдә даһа ардыҹыл фәалијјәт көстәрмәлидир (3. -С. 36).

Ҹәмијјәтин сосиал-сијаси вә игтисади һәјатына китабханаларын тә'сири биринҹи нөвбәдә онларын фондларында олан сәнәдләрин: китабларын, дөври органларын, норматив сәнәдләрин, әлјазмаларын вә с., јә'ни мүвафиг материаллар һаггында оператив мә'лумат верән информасија ахтарыш системләринин вәзифәсиндән асылыдыр. Бу просесләрин һәјата кечирилмәсиндә китабхана тәснифаты ҹәдвәлләринин хүсуси әһәмијјәти вардыр.

Мүасир китабхана тәснифаты системи ичәрисиндә ән кениш јајыланы "Универсал онлуг тәснифат" вә "Китабхана библиографија тәснифаты"дыр. Бу системләр јаранана гәдәр тәснифләшдирмә фикри узун бир јол кечмиш вә бунун мүәјјән наилијјәтләриндән сонралар јарадычы шәкилдә истифадә едилмишдир. Һазырда тәчрүби шәкилдә тәтбиг едилән системләрин тәһлилинә кечмәздән әввәл, буна гәдәр јарадылмыш тәснифат системләрини нәзәрдән кечирәк.

XIX әсрин II јарысында јаранмыш тәснифат системләри ичәрисиндә Америка китабханашүнасы Мелвил Дүинин /1851-1931/ тәснифаты хүсуси јер тутур. Онлуг тәснифат 1876-чы илдә һазарланмыш вә Америка китабханаларында о дөврдән индијә гәдәр кениш тәтбиг едилир. Һәмчинин Мелвил Дүинин тәснифат системи әсасында китабхана тәснифатынын башга схемләри дә мејдана кәлир. Бу схемләрин шө'бәләринин мәнтиги ардычыллығы онлуг тәснифатла мүгајисәдә үстүнлүк тәшкил етсә дә, индексләрин садәлијинә көрә ондан кери галмышды. Индексләрин комбинасијалы гурулмасы методу Американ китабханашүнасы Ч. Кеттерин, Ч. Мортенин, Г. Блиссин, инкилис китабханашүнасы Ч. Браунун вә Ш. Ранганатанын /Һиндистан/ тәснифат системләриндә өз әксини тапмышдыр (3).

XIX әсрин ахыры – XX әсрин әввәлләриндә јарадылан, һазырда китабханаларда тәтбиг едилән "Универсал онлуг тәснифат", јә'ни бүтүн билик саһәләрини әһатә едән тәснифат јаратмаг идејасы нәзәри шәкилдә АБШ Бостон китабханасынын әмәкдашлары М. Нофонел вә Д. Мертлоф тәрәфиндән XIX әсрин орталарында ирәли сүрүлмүшдүр (4.-с. 120). Онлар һесабын мә'лум олан онлуг кәср бөлкүсүнүн тәснифат системи гурулмасында сәмәрәли бөлкү олдуғуну, бү бөлкү һәддинин рәгәм сонсузлуғуну вә бәрабәрлији принсипи әсасында гурмаг үчүн илкин бөлмәләрин 0-дан 9-а гәдәр рәгәм чәрчивәсиндә гурулмасыны әсасландырмышлар. Бу нәзәри принсип демәк олар ки, М.Дүи тәрәфиндән истифадә едилмиш вә сонралар тәтбиги УОТ-да өз әксини тапмышдыр.

УОТ системинин јарадычылары Бејнәлхалг Библиографија Институтунун (ББИ) әсасыны гојмуш (сонралар бу институт 1931-чи илдән Бејнәлхалг Сәнәдшүнаслыг Институтуна чеврилмиш, 1938-чи илдән исә Бејнәлхалг Сәнәдшүнаслыг Федерасијасы /МФД/ адланыр), тәбиәтшүнаслыг вә техники елмләр саһәсиндә сәнәдшүнаслығын вә елми-информасијанын әсасыны гојанлардан бири Пол Отле /1868-1944/ вә һуманитар елмләр саһәсиндә Нобел мукафаты лауреаты /1913/ Анри Лафонтен /1854-1943/ олмушлар. Онларын һәр икиси Белчикалыдыр. Онлар 1892-чи илдән башлајараг һүгуг мәсәләләринә даир бејнәлхалг библиографија - "Үмумдүнја библиографик репертуары" јаратмаға башламышлар. Лакин топланмыш библиографик мә'луматларын системләшдирилмәси заманы онлар мүһүм бир проблемлә, јә'ни әдәбијјатын системләшдирилмәси проблеми илә гаршылашдылар. Узун ахтарышдан сонра онлар библиографик тәсвирләрин системләшдирилмәсиндә М. Дүинин онлуг тәснифат системиндән истифадә етмәк гәрарына кәлдиләр. Лакин тәчрүби иш просесиндә ајдын олду ки, М.Дүинин тәснифат системи сәнәдләрин тәснифләшдирилмәсиндә мүһүм характер дашыјыр. Башга сөзлә, онлара мә'лум олмушду ки, јени елм вә техника саһәләринин јаранмасы сәнәд ахынына тә'сир едир, лакин һәмин сәнәдләри тәснифләшдирмәк үчүн М.Дүинин онлуг тәснифатында мүвафиг рубрикалар, јахуд тәснифатын шө'бәләри дахилиндә рубрикаларын бөлкүсү бәситдир, әлагәләр зәифдир вә мәнтиги сәһвләр вардыр. Беләликлә, бејнәлхалг библиографија јаратмаг вәзифәси јени бир мәгсәдә - универсал тәснифат системинә кәтириб чыхарыр.

1897-чи илдән башлајараг П. Отле вә А. Лафонтенин рәһбәрлији алтында "Универсал библиографик репертуара даир рәһбәрлик" ады илә тәснифат чәдвәлләри һиссә-һиссә нәшр едилмәјә башлады вә онун биринчи нәшри 1905-1907-чи илләрдә франсыз дилиндә чап едилди. Тә'јинедичиләрин формалашмасы, мүстәгил гарышыг индексләрин вә с. дахил едилмәси нәтичәсиндә УОТ бејнәлхалг универсал системләшдиричи васитәјә чеврилди.

Мә'лум олдуғу кими, 20-чи илләрин орталарында кечмиш ССРИ-нин елми вә хүсуси китабханаларында, әсасән дә тәбиәт елмләри, техника, тибб, кәнд тәсәррүфаты профилли китабханаларда "Бејнәлхалг онлуг тәснифат"ын там чәдвәли тәтбиг едилирди. 1927-чи илдән Китаб Палатасы өз чап карточкаларында там чәдвәлин индексини гојурду. Мөвчуд гурулуш заманы совет китабханаларында ичтимаи елмләрә даир әдәбијјатын тәснифләшдирилмәсинин мүмкүн олмадығына көрә УОТ-у тәнгид едән совет китабханашүнаслары вә китабханачылары УОТ-ун јүксәк ахтарыш кејфијјәтләрини һеч дә инкар етмирдиләр. Онун бејнәлхалг аләмдә тәтбиги харичи нәшрләрдән истифадәни асанлашдырыр. Беләки, онлардан чоху УОТ-ун индексләриндән истифадә едирләр. Јени КБТ-нин јаранмасына бахмајараг УОТ-ун бу үстүнлүкләри онун истифадә олунмасына имкан верир. ССРИ Назирләр Советинин 11 мај 1962-чи ил гәрары илә 1963-чү илдән ССРИ-дә техники, тибб вә кәнд тәсәррүфаты китабханаларында, елми-техники информасија органларында, елми-техники нәшријјатларда, тәбиәт вә техники елмләрә даир әдәбијјатын тәснифләшдирилмәсиндә мәчбури систем кими тәтбиг олунмасы мәсләһәт билинмишдир.

Ону да гејд едәк ки, 1938-чи илдә јаранан Бејнәлхалг Сәнәд-

ләшдирмә Федерасијасынын нәздиндә тәснифләшдирмә үзрә мәркәзи комитә јарадылмышдыр. Бу комитә УОТ-да дәјишиклик вә әлавәләр едир, онун јени нәшрләрини һазырлајырды. 106 өлкәдә мәркәзи комитәнин милли комитәләри вардыр. УОТ-да лазым олан әлавә вә дәјишикликләрлә әлагәдар милли комитәләр өз өлкәләриндә јени терминләри топлајыб тәклиф формасында мәркәзи комитәјә көндәрирди. Мәркәзи комитә һәмин тәклифләрә баxыр вә онлары "Тәклифләрин тәхмини сијаһысы" адланан дөври нәшрдә мүзакирәјә чыхарырды. Әкәр дүнја миглјасында мүәјјән тәклифә е'тираз олмазса, о, УОТ-да "Дәјишикликләр вә әлавәләр" адлы илдә ики дәфә бурахылан нәшрдә өз әксини тапырды.

Автоматлашдырылмыш Бејнәлхалг Сәнәдшүнаслыг Федерасијасы тәрәфиндән УОТ чәдвәлләринин 4 бејнәлхалг нәшри олмушдур. Биринчи вә икинчи там көһнә нәшр Брүсселдә франсыз дилиндә /1905-1907 вә 1927-1933-чү илләрдә/ вә 3-чү нәшри Стандартлар Институту тәрәфиндән һазырланмыш, 1934-1954-чү илләрдә исә УОТ алман дилиндә 11 чилддә /2000 сәһифәдән чох/ нәшр едилмишдир. Дөрдүнчү нәшр инкилис дилиндә /1936-чы илдә/, бешинчи нәшр исә франсыз дилиндә /1939-чу илдә/ нәшр едилмишдир. Сонракы нәшрләри испан, јапон, 8-чи нәшри 1958-чи илдә икинчи дәфә алман вә с. дилләрдә давам етдирилмишдир.

УОТ-ун сонракы илләрдә гыса нәшрләри дә олмушдур вә бу нәшрләр кичик фонда малик олан китабханалар үчүн нәзәрдә тутулмушдур. Гысалдылмыш вариантлар там нәшрдәки материалларын јалныз 10 фаизини әһатә едир. Буна мисал олараг инкилис, алман вә франсыз дилләриндә биркә ишләниб һазырланмыш вә нәшр олунмуш чәдвәлләри көстәрмәк олар. Чәдвәл 1958-чи илдә 516 сәһифәдән ибарәт Лондонда нәшр едилмишдир. Һәмин чәдвәлә әлавәләр ЈУНЕСКО-нун рәһбәрлији илә 1958-1968-чи илләрдә нәшр едилмишдир.

60-чы илләрин ахырларында УОТ чәдвәлинин јени нәшр нөвү, там нәшрин орта һәчминә малик олан орта нәшри чап олунмушдур. УОТ чәдвәлинин орта нәшри Стандартлар Комитәси тәрәфиндән һазырланыб 1967-чи илдә 2 чилддә бурахылмышдыр. 33 мин индексдән вә 43 мин рубрикаја јахын әлифба предмет көстәричисиндән ибарәт олан әсас чәдвәл, електрон-һесаблама машынынын көмәјилә нәшр едилмишдир.

УОТ чәдвәлләринә әлавә вә дәјишиклик едилмиш рубрикалары, дәгигләшдирилмиш индексләри фәргләндирмәк үчүн мүәјјән шәрти ишарәләрдән истифадә едилир. Бунлар ашағыдакы кими верилир:

+ Јени мәтнлә верилдијини көстәрир.

/ Көһнәнин дәјишилмиш мәтнчә верилдијини көстәрир.

х Чыхарылмышдыр /көһнә мәтн мө'тәризәдә верилир/

Тәкчә 1953-1969-чу илләрдә УОТ чәдвәлләринин 64 фаизи јениләшдирилмишдир.

Бејнәлхалг сәвијјәдә данышыглар нәтичәсиндә һәр ил УОТ чәдвәлинә 1200-ә гәдәр јени әлавә рубрикалар вә дәјишикликләр едилир. Әлавәләр едилмиш рәсми нәшрләр серијаларла илдә 2 дәфә дәрч едилир. ССРИ-дә әлавәләрин вә дәјишикликләрин тәрчүмәси ДҮЕТК тәрәфиндән 1972-чи илә гәдәр һәјата кечирилмиш, лакин һәмин дөврдән исә Үмумиттифаг Техники Информасија, тәснифләшдирмә вә әлагәләндирмә елми-тәдгигат институту /ВНИИКИ/ тәрәфиндән јенә илдә 2 дәфә нәшр едилир. Кечмишдә ССРИ, һазырда исә Русија УОТ-ун мәзмунунун вә гурулушунун тәкмилләшдирилмәси үзрә Бејнәлхалг Сәнәдшүнаслыг Федерасијасында фәал иштирак едир. ССРИ-дә УОТ системинин деталлашдырма дәрәчәсинә көрә мүхтәлиф чәдвәл вариантлары нәшр едилмишдир: Тәбиәтшүнаслыг вә техники елмләр үзрә УОТ-ун там чәдвәли 6 бурахылышда нәшр едилмишдир /1-чи нәшр 1963-1966-чы ил, 2-чи нәшр 1969-1971-чи ил, 3-чү нәшр 7 бурахылышда /1974-чү ил/; УОТ-ун орта нәшри/ 1969-чу ил/; гысалдылмыш нәшри /1-чи нәшри 1962-чи илдә профессор Е.И.Шамурин тәрәфиндән тәрчүмә вә редактә едилмиш, 2-чи нәшри исә 1978-чи илдә чап олунмушдур/.

Беләликлә, УОТ-ун һәрфи мә'насыны ашағыдакы шәкилдә мүәјјәнләшдирмәк олар. Универсал анлајышы һәртәрәфли вә бүтүн китабханаларда тәтбиг едилән онлуг рәгәмләр принсипинә әсасланмасына, тәснифат исә бүтүн бәшәри биликләрин системләшмиш шәкилдә шө'бә, јарымшө'бә, рубрика вә јарымрубрикаларла дүзүлүшүнә иснад едир.

УОТ-ун бөлмәләри ашағыдакылардыр.

0 Үмуми шө'бә
1 Фәлсәфә
2 Дин
3 Ичтимаи елмләр. Һүгуг. Идарәетмә.
4 1962-чи илдән бу бөлмә јохдур.
5 Ријазијјат. Тәбиәтшүнаслыг елмләри
6 Тәтбиги елмләр. Тәбабәт. Техника
7 Сәнәтшүнаслыг. Ојунлар. Идман
8 Филолокија. Дилчилик. Бәдии әдәбијјат
9 Өлкәшүнаслыг, чоғрафија. Тәрчүмеји-һаллар. Тарих (5).

УОТ-ун бүтүн бөлмәләри: шө'бәләр, јарымшө'бәләр, рубрикалар, јарымрубрикалар мувафиг индексләрлә тә'мин едилмиш вә бүтүн индексләр ријази ишарәләрдән ибарәтдир.

УОТ онлуг принсип әсасында тәртиб едилдијинә көрә бурада һәр бир шө'бә, бөлмә вә с. јалныз он јерә бөлүнүр. Бу бөлкү сонсуз апарыла биләр /лакин онлуг чәрчивәсиндә/. УОТ-да индексләрин чохлуғу мүвафиг анлајышын дар мәфһум олдуғуну көстәрир. Аз рәгәмли индексләр исә ири, кениш проблемләри ифадә едир. Рәгәмләр чохлуғундан асылы олмајараг әсас анлајышын һансы елм саһәсинә аид олдуғу 1-чи 3 рәгәмдә өзүнү көстәрир. Индексләрдәки нөгтәләр бир гајда олараг тәләффүзү асанлашдырмаг мәгсәдилә һәр үч рәгәмдән сонра гојулур.

УОТ-ун универсаллығыны тә'мин едән шәрт онун онлуг принсипидир. Ријази дил үмумбәшәри дил олдуғундан, бүтүн өлкәләрдә тәтбиг едилдијиндән бу тәснифат үзрә бејнәлхалг тәснифләшмә принсипи вә бејнәлхалг индексләр јаратмаг мүмкүндүр.

Бүтүн јухарыда көстәрилән мүсбәт чәһәтләрлә јанашы УОТ-да чидди нөгсанлар да вар:

1-чи. УОТ-ун тәтбиг олунмасындан јүз илдән јухары бир дөвр кечдијиндән онун үмуми гурулушу мүасир тәләбләрә чаваб вермир. Јә'ни елм, техника вә мәдәнијјәтин, о чүмләдән сәнәдләрин мүасир инкишаф сәвијјәси онлуг чәрчивәсинә сығышмыр.

2-чи. Онлуг принсипин сонсуз олмасына бахмајараг ејни заманда елмдә јени саһәләри әкс етдирмәјә имкан вермир. Һәр бир бөлмә вә ја јарымбөлмә јалныз 10 јерә бөлүндүјүнә көрә бу вә ја дикәр саһәләрдә мејдана чыхан јени истигамәтләри, јени билик саһәләрини әкс етдирмәк үчүн УОТ-да еһтијат рубрикалар јохдур.

Белә саһәләр мејдана чыхдыгда онлар әввәлки рубрикаларла сүн'и сурәтдә бирләшдирилир. Нәтичәдә чохрәгәмли индексләр јараныр.

3-чү. Үмуми бөлкү гејри-елми характер дашыјыр. Олдугча мүрәккәбдир.

4-чү. Елмләрин дүзүлүшүндә мәнтиги ардычыллыг позулуб. Шө'бәләр гејри-бәрабәр јүкләнир /хүсусән 5,6,7-чи шө'бәләр/. Кәләчәкдә 5-чи вә ја 6-чы шө'бәдән бә'зи елм саһәләринин 4-чүјә кечирилмәси нәзәрдә тутулур.

УОТ-да мүхтәлиф елм саһәләринә даир әдәбијјатын тәснифләшдирилмәси көмәкчи чәдвәлләрә әсасланыр. Бүтүн тәснифат чәдвәлләриндә олдуғу кими УОТ-да да көмәкчи чәдвәлләр 3 һиссәдән ибарәтдир:

1. Әсас анлајышлар чәдвәли
2. Көмәкчи чәдвәлләр
3. Әлифба-мөвзу көстәричиси

Көмәкчи чәдвәлләр УОТ-да тә'јинедичиләр адланырлар. Бурада 8 үмуми тә'јинедичи, 2000-дән јухары хүсуси тә'јинедичи вар. УОТ-да тә'јинедичиләр үмуми категоријалыдыр вә тәснифатын

бүтүн шө'бәләринә тәтбиг едилир. Үмуми тә'јинедичиләри ифадә едән индексләр әсас индексләрлә бирләшдириләрәк, сәнәдләрин формасыны, нәшр јерини, нәшр илини, дилини вә с. ифадә едир. Үмуми тә'јинедичиләрин бөлкүсү онлуг кәср системинә әсасланыр вә мүхтәлиф символлар васитәсилә тәснифатын әсас индексләриндән фәргләнир. Бу тә'јинедичиләри һәчми е'тибарилә УОТ-а гәдәр вә УОТ-дан сонра јарадылан һеч бир тәснифат системиндә мөвчуд дејилдир.

Функсијасы е'тибарилә үмуми тә'јинедичиләри ики група бөлмәк олар:

1/сәнәдин форма әламәтләрини ифадә едән тә'јинедичиләр.

2/сәнәдин мәзмунуну даһа да бәситләшдирмәјә имкан верән тә'јинедичиләр.

Биринчи група дил, милләт, форма, јер вә заман тә'јинедичиләри, икинчи група исә нөгтеји-нәзәр, шәхс вә материал тә'јинедичиләри дахилдир.

Көстәрилән үмуми тә'јинедичиләри изаһ едәк.

1. Дил тә'јинедичиси-дилләрин тәснифатындан ибарәтдир вә сәнәдләри дилләрә көрә тәснифләшдирмәкдә истифадә едилир. Дил тә'јинедичиләри бәрабәрлик ишарәсилә көстәрилир. Мәсәлән:

= 20 инкилис дили.
= 30 алман дили.
= 82 рус дили.
= 03 тәрчүмә әсәрләри.

Дил тә'јинедичиләриндән әсасән лүғәтләрин вә сораг-мә'лумат китабларынын тәснифләшдирилмәсиндә истифадә едилир.

2. Милләт тә'јинедичиләри - бир дилдә данышан милләтләрин вә етник груплларын тәснифатындан ибарәтдир. Бу тә'јинедичиләр мөтәризәләр вә бәрабәрлик ишарәләрилә = ифадә едилир. Формасына көрә милләт тә'јинедичиләри дил тә'јинедичиләринә јахындыр. Мәсәлән:

(= 20) инкилисләр
(= 30) алманлар
(= 946.128) ләзкиләр вә с.

3. Форма тә'јинедичиләри - сәнәдләрин формасына вә ифадә характеринә көрә тәснифләшдирилмәсиндә истифадә едилир. Онлар нөгтә, сыфырла ифадә едилән аналитик тә'јинедичиләрә јахындыр. Лакин бурада индексләр мө'тәризәјә алыныр. Форма тә'јинедичиләри мө'тәризә вә сыфыр ишарәси илә көстәрилир. Мәсәлән:

(075.8) али мәктәб дәрсликләри.
(083.74) стандартлар.

(09) предметин тарихи...

/Гејри-үзви кимја/ адлы бир дәрслик ашағыдакы индекси алачагдыр:

546 (075.8), бурада 546 рәгәми тәснифатын әсас чәдвәлиндә "Гејри-үзви кимја"ны, (075.8) индекси исә сәнәдин формасыны, јә'ни онун дәрслик олмасыны ифадә едир.

4. Јер тә'јинедичиләри- сәнәдләрин тәбии һадисәләр, игтисадијјат, сәнаје вә дикәр әламәтләрини чоғрафи бөлкүләр үзрә тәснифләшдирмәдә истифадә едилир. Бу тә'јинедичиләр УОТ-ун әсас чәдвәлләри кими 1/9 бөлмәләрдә вә онларын ардычыл деталлашдырылмасы принсипләри әсасында гурулур. Мүвафиг индексләр һәмин мө'тәризәнин ичәрисиндә јазылыр.

Мүхтәлиф елм саһәләринин УОТ үзрә тәснифләшдирилмәсиндә әлифбә мөвзу көстәричисиндән кениш истифадә едилир.УОТ үзрә тәснифләшдирмә олдугча мүрәккәб просесдир. Мүасир дөврдә - јени елми-техники тәрәггинин сүр'әтләндирилмәси дөврүндә елми-техники, тәбиәтшүнаслыг вә дикәр нәшрләрин мәзмуну кетдикчә мүрәккәбләшир.

Сон заманлар тәбиәтшүнаслыг, техника, тибб вә кәнд тәсәррүфаты саһәләриндә хејли јени истигамәтләр мејдана чыхмышдыр. Бу истигамәтләрә даир нәшр олунан елми әдәбијјат олдугча мүрәккәбдир. Бундан әлавә, 50-60-чы илләрдә бу елм саһәләри башга елмләрлә вә бир-бири илә әлагәдар шәкилдә инкишаф едир. Мәһз бу сәбәбдән елми вә хүсуси китабханаларда мүхтәлиф елм саһәләринин мүасир проблемләрини әһатә едән китабларын тәснифләшдирилмәси заманы хејли чәтинликләр мејдана чыхыр. Бу чәтинликләр нәдән ибарәт олур?

1-чи: Әсәрин сәрлөвһәси, мүгәддимәси вә мүндәричаты илә таныш олуг онун мәзмуну һаггында там вә ајдын мә'лумат вермир.

2-чи: Техника, тәбиәтшүнаслыг вә дикәр елм саһәләринә даир нәшрләрдә тез-тез јени елми терминләрдән истифадә едилир ки, бунлар да чох вахт китабханачылара әввәлчәдән ајдын олмур.

3-чү: Јухарыда гејд етдијимиз кими, тәбиәтшүнаслыг, техника, тибб елмләри башга елм саһәләри илә сых әлагәдә олдуғундан китабын конкрет јерини тәснифат чәдвәлиндә вә системли каталогда мүәјјәнләшдирмәк чәтин олур вә с. Бунлары нәзәрә алараг УОТ-ун бүтүн нәшрләринин әлифба-мөвзу көстәричиләри верилмишдир.

Әлифба- мөвзу көстәричиләриндә бир гајда олараг УОТ-ун 10 чилдлик нәшриндә верилән бүтүн анлајышлар, мөвзу, мәфһумлар /рубрикалар, јарымрубрикалар вә с. /мәнтиги үсулла әлифба гајдасы илә верилир.

Һәр бир анлајыш гаршысында онун әсас индекси үмумиликдә көстәрилмишдир. Мәс:

А.
Аллохол - 615.779.934
Алој - 615.742
Алој көкү - 615.721
Алој ширәси - 615.721
Албергин - 615.771.1

Әлифба-мөвзу көстәричисиндә рубрикалар садә вә мүрәккәб олур. Садә рубрикалар бир гајда олараг јалныз бир анлајышла, бир мөвзуја һәср олунур. Мәс.: јухарыда көстәрдијимиз нүмунәләр садә рубрикалардыр.

Мүрәккәб рубрикалар исә мүәјјән мөвзуну һәртәрәфли ачыр. Мәс.: УОТ-ун әлифба-мөвзу көстәричисиндә "Нефт рубрикасы" белә јазылыр.

Нефт - 547.912
Јатаглары
Истеһсалы
Е'малы
Кәшфијјаты...
Тарихи
Технолокијасы вә с.

Беләликлә, УОТ үзрә тәснифләшдирмә просесиндә мәзмуну ајдын олмајан һәр һансы бир нәшрин фондда вә каталогда јерини дүзкүн мүәјјәнләшдирмәк үчүн әлифба- мөвзу көстәричиси әвәзедилмәз көмәкчи васитдир.

Мүасир дөврдә республикамызын дүнја дөвләтләри тәрәфиндән танынмасы вә нефт саһәсиндә бағланан контрактлар вә с. проблемләрин һәлл едилмәсиндә "ИНТЕРНЕТ"-ә дахил олмаг лабүддүр. Бунун үчүнсә республикамызда фәалијјәт көстәрән китабханаларда вә онларын мә'лумат ахтарыш системләринин тәртибиндә УОТ-дан кениш истифадә едилмәси вахты чохдан чатмышдыр.

МӘНБӘЛӘР

1. Азәрбајчан Китабханачылыг Чәмијјәтинин низамнамәси: Лајиһә / Мәдәни-маариф иши. -1990.- N3. - С.36.

2. Исмајылов Х., Бахшәлијев З. Республикада китабхана иши јениләшәчәкми? /Һәјат. - 1991. -21 дек.

3. Китабханашүнаслыг: /Китабхана каталоглары/: Дәрс васаити. -Б.: Бакы Университети нәшријјаты, 1996. -С.104: 115-116.

4. Меһдијев Ч.И., Рүстәмов Ә.М. Елми-техники мә'луматын тәшкили вә ахтарыш системләри. -Б.: Маариф, 1976. -С. 120.

5. Универсальная десятичная классификация. -М., 1962. -С. 60.

6. Шамурин Е.И. Очерки по истории библиотечно-библиографической классификации: Т.2. -М., 1959. -С, 206.

КӘНҸЛӘРИН МИЛЛИ ВӘТӘНПӘРВӘРЛИК ТӘРБИЈӘСИНДӘ КИТАБХАНАЛАРЫН ИШТИРАКЫ

Муртуз БАҒЫРОВ

баш мүәллим

Дүнја хәритәсиндә Азәрбајҹан кими аз-аз өлкәләр тапмаг олар ки, онун әразиси, торпағы әсрләрлә күчлү империјаларын, ишғалчыларын сијаси вә һәрби тәҹавүзүнә мә'руз галсын. Бир чај - Араз чајы ону ики һиссәјә бөлсүн: 30 милјон нәфәрдән артығы ҹәнубда - Иранда, 8 милјона јахыны исә Шимали Азәрбајҹанда галсын, бир-бириндин ајры дүшсүнләр. Артыг ики јүз иллик бир тарих тамам олмаг үзрәдир ки, империја гүвәләри планлы, мәкрли шәкилдә Гафгазда, о ҹүмләдән Азәрбајҹанда өзләринин тәҹавүзкар очагларыны јаратмаг үчүн ермәни амилиндән баҹарыгла, усталыгла истифадә едирләр. Онлар Ирандан, Түркијәдән, дүнјанын онларча башга өлкәләриндән ермәниләри кәтирдәрәк бу јерләрин "даими сакини"нә чевирмишләр. Ермәниләр исә өз нөвбәсиндә азәрбајҹанлыларын әразиләринә јијәләнмәклә бүтөвлүкдә түрк дүнјасына гаршы дүнјада көрүнмәмиш ганлы гырғынлар төрәтмиш, азәрбајҹанлыларын вә түркләрин сојгырымыны-кеносидини дәфәләрлә һәјата кечирмишләр. Бу һәлә аз имиш кими 1921-ҹи илдә Азәрбајҹан халгынын вәтәни, торпағы ичәрисиндә илан јувасыны хатырладан индики Ермәнистан дөвләтини, республикасыны јаратмышлар. Халгын, өлкәнин ағыр дөврләриндә бә'зи милли сатгынлар, милли хәјанәткарлар империја гүвәләринин әлиндә васитәјә чеврилмиш, вәзифәпәрәстлик вә мәнсәбпәрәстлик онларын көзүнү өртмүш, халгын шәрәф вә ләјагәти тапдаланмышдыр. Тәкҹә јашадығымыз сон јүзилликдә сәриштәсизләрин гаты ҹинајәт әмәлләри нәтиҹәсиндә 114 мин квадрат километр әразимиздән 86,6 мин квадрат километри бизә галмыш, галанлары ермәниләрә "һәдијјә" верилмишдир (1). Сон он ил олар ки, Азәрбајҹанымыз бу "һәдијјә" гурбанына чеврилмиш, јенә дә ермәни тәҹавүзүнә мә'руз галмышдыр. Бу күнкү чохмилјонлу Азәрбајҹан кәнҹлији вәтәнимизин башына кәтирилән бәлаларын, фәлакәтләрин үмумиләшмиш тәсвирини елм, тарих, бәдии вә инҹәсәнәт әсәрләриндә тапмагда чох чәтинликләрлә гаршылашса да, лакин бу күнкү реаллыгларда ҹәрәјан едән һадисәләрин иҹтимаи-сијаси, тарихи, сосиал-мә'нәви, игтисади, демографик маһијјәтинә даһа чох диггәт вермәли, ону өјрәнмәли вә дәрк етмәлидирләр. Онлардан бу күнкү һадисәләрдән дүзкүн нәтиҹә чыхармаг тәләб олунур. Фактларын тәдгиги тәсдиг едир ки, бу фаҹиәләр, бу фактлар кәнҹләрин елми, мә'нәви, дүнјакөрүшүндә дәрин көк салмазса, демәли, Вәтәнин кәләҹәк талеји јенә дә онлары бағышламаз. Бизим кәләҹәјимиз кәнҹләрин бу күнкү бахышларындан вә онун неҹә формалашмасындан чох асылыдыр. Чүнки Вәтән, өлкә, дөвләт онларын көзләри гаршысында милли сатгынлар, милли хәјанәткарлар тәрәфиндән парчаланмыш, кәнҹләр бунун шаһиди олмушлар. Дүнја шөһрәтли сијасәтчи, халгы хилас едән Һејдәр Әлијев олмасајды көрәсән өлкә нә вәзијјәтдә ола биләрди? Халгы вә кәнҹ мүстәгил дөвләтимизи бу сијаси вәба хәстәдијиндән анҹаг о хилас едә билмишди. Үмумијјәтлә, Һејдәр Әлијевин фәалијјәтиндә Азәрбајҹан кәнҹлији мүһүм јер тутур. Һејдәр Әлијеви дүшүнәндә биз Азәрбајҹан кәнҹлијини дүшүнмәли олуруг. Өлкә президентинин чохиллик фәалијјәтиндә Азәрбајҹан кәнҹлијинин инкишафына тә'сир едән амилләр илбәил гат-гат артырылмышдыр. Мараглы һал одур ки, Һејдәр Әлијевин чохсајлы чыхышларында, нитгләриндә, мә'рузәләриндә, имзаладығы дөвләт сәнәдләриндә, һәјата кечиртдији тәдбирләрдә кәнҹләримизин вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин идеоложи, сосиал вә һүгуги тә'минаты мүәјјән едилмишдир. Бүтүн бу мәнбә вә амилләр китабханаларымызын фәалијјәт програмынын вә апарыҹы, истигамәтвериҹи руһуну мүәјјән едир. Кәнҹләрин милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсини мүәјјән едән мүһүм бир кәлама диггәт верәк. Һејдәр Әлијев дејир: "Һәр бир Азәрбајҹан кәнҹи өз һәјат јолуну мүстәгил Азәрбајҹан Республикасынын кәләҹәк јолу кими гәбул етмәлидир вә өз һәјатыны гураркән, өзүнү һәјатда фәалијјәтә һазырлајаркән вә фәалијјәтә башлајыб ону давам етдирәркән өзү һаггында да дүшүнмәлидир, аиләси һаггында да дүшүнмәлидир, анҹаг һәр шејдән чох, һәр шејдән артыг мүстәгил Азәрбајҹанын бу күнү, кәләҹәји һаггында дүшүнмәлидир." (2).

Көрүндүјү кими Вәтән, өлкә, торпаг, халг амилләри бурада јүксәк зирвәјә галдырылыр, үлвиләшдирилир, мүгәддәсләшдирилир ки, бу да башга тәрбијә очаглары кими китабханаларын вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси саһәсиндә ишләрини садәләшдирир, асанлашдырыр, лакин онун һәјата кечирилмәси ишиндә кениш фәалијјәт көстәрмәсини тәләб едир.

Өлкәмиздә китабханаларын мигдар көстәриҹиләри, фонд зәнкинлији, јерләшдирилмәси, мадди-техники базасы, хүсусилә 35 минә јахын ишчинин бурада чалышмасы имкан верир ки, китабханалар охуҹуларын, хүсусилә, ушаг, јенијетмә вә кәнҹләрин милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси саһәсиндә гаршыларына гојдуглары

ишләри, вәзифәләри лајигинчә јеринә јетирсинләр. Бизчә, кәнчләрин милли вәтәнпәрвәрлик руһунда јетишмәси тәрбијә системимизин шаһ дамары һесаб едилмәлидир. Чүнки инсанларын, јетишмәкдә олан нәслин бүтүн кејфијјәтләринин меј'арлылығы вәтәнә мәһдагәтдә, торпаға, елә-обаја бағлылыгда, онун шәрәфини горумасында вә она мүгәддәс амал кими бахылмасында өзүнү көстәрир.

Тарихи фактлар тәсдиг едир ки, милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси дүзкүн гурулмуш өлкә һеч вахт дүшмәнә басылмаз, о һеч вахт мәғлуб олмаз. Бизим өлкәдә бу саһәдә узун илләр чох чидди нөгсанлара јол верилиб. Ермәни тәчавүзүнә мә'руз галмағымызын башлыча сәбәбләриндән бири дә өлкәнин бүтүн тәрбијә системиндә, о чүмләдән китабханаларда бу ишин дүзкүн гурулмамасы илә изаһ едилмәлидир. Бу ишин үмуми сәвијјәсини галдырмаг вә мигјасыны кенишләндирмәк үчүн китабхана ишчиләринин һәм өзләри, һәм дә чохмилјонлу охучулар арасында, хүсусилә јенијетмә вә кәнчләр арасында милли вәтәнпәрвәрлик ишинин дүзкүн гурулмасы үчүн бу мәфһумун сосиал-сијаси, фәлсәфи, идеја-мә'нәви әһәмијјәтини дүзкүн баша дүшмәк тәләб олунур: “Вәтәнпәрвәрлик - әсас мәзмуну вәтәнә мәһәббәт вә сәдагәтдән, бүтүн фәалијјәти илә онун мәнафејинә хидмәт етмәкдән ибарәт әхлаги вә сијаси, ичтимаи принсип, ичтимаи һисс..., Вәтәнин рүшејмләринә, доғма торпаға, дилә, ән'әнәләрә мәһәббәт шәклиндә гәдим дөврләрдән формалашмышдыр.” (4).

Азәрбајчан халгы дүнјанын гәдим вә зәнкин халгларындан биридир. Онун түкәнмәз мадди вә мә'нәви сәрвәтләри вардыр. Бу халг дүнја елминә, мәдәнијјәтинә, инчәсәнәтинә көркәмли шәхсијјәтләр вермишдир. Лакин е'тираф едилмәлидир ки, дохсанынчы илләрә гәдәр милли идеолокијамызын зәифлији, тарихи, милли гајнагларла формалашмамасы, бура һәмчинин јад бахыш вә идејаларын дахил едилмәси милли мәнлик шүурумузун инкишафыны көлкәдә гојмуш, мүбаризлик, дөјүшкәнлик, әзмимизин күтләвилијини там зәифләтмишдир. Бу зәифлик бүтүн тәрбијә очагларымызда олдуғу кими китабханаларымызда да өзүнү кениш шәкилдә көстәрмишдир. Бу саһәјә даир елми, бәдии, тарихи, сосиал-сијаси, педагожи вә психоложи әһәмијјәтин мәһдудлуғу, пантүркизм, панисламизм чәрәјанларынын Азәрбајчанын ичтимаи-сијаси, сосиал-мә'нәви һәјатына дахил едилмәси халгымызда јетишмәкдә олан кәнч нәсилдә сијаси еһтијатлылыг амилләрини күчләндирмишдир.

Тарих, бәдии, инчәсәнәт, елми-педагожи вә психоложи әсәрләримизин чохундан ајдын олур ки, Чар Русијасы вә ССРИ-нин мөвчудлуғу дөврүндә јад вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси, хүсусилә “совет вәтәнпәрвәрлији”, “совет бејнәлмиләлчилији”, тәрбијә вә хидмәт очагларымызын - китабханаларымызын ишинин әсас гајәсини, руһуну, мәзмунуну тәшкил едирди. Бунун дә нәтичәсиндә өлкәдә күтләви шәкилдә милли руһлу кәнч нәслин јетишдирилмәсиндә бағышланылмаз нөгсанлара јол верилмишдир. Инди бу нөгсанлары идарәетмә системләриндә олдуғу кими кениш халг күтләси дә јахшы баша дүшүр, дәрк едир. Өлкәдә милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси системи јени ганунлар, әсаслар үзрә гурулмагдадыр. Китабханаларымыз да өз ишләрини мәһз буна ујғун шәкилдә гурмалыдырлар. Мараглы һалдыр ки, милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси илк нөвбәдә мүстәгил Азәрбајчан Республикасынын Конститусијасы илә, бир сыра јени гәбул едилмиш гәрарларла, ганунларла бәрабәр өлкә президенти Һејдәр Әлијевин јеритдији ичтимаи-сијаси, сосиал-мә'нәви вә әхлаги хәтлә тәнзимләнир. Чохминли китабханаларымыз милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси саһәсиндә өз ишләрини гураркән ән чох јад идеја вә бахышлара гаршы мүбаризә апармагла фәалијјәтләрини ушаг, јенијетмә вә кәнчләрин милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин әсас амилләринә јөнәлтмишләр. Онлар чалышырлар ки, јетишмәкдә олан нәслин дујғусу, һисси, дүшүнчәси, идеја- мә'нәви варлығы милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин амилләри илә чилалансын, формалашсын, јеткинләшсин. Бунун үчүн бир сыра сәчијјәви хүсусијјәтләрин нәзәрә алынмасы тәләб олунур. Бунлар тәхминән ашағыдакылардыр:

1. Азәрбајчан халгынын тарихи, милли варлығы, дили вә сојкөкү;
2. Азәрбајчан халгынын мәскунлуғу, тарихи-милли чоғрафи әразиси, онун кечмиши вә мүасир вәзијәти;
3. Азәрбајчанын милли дөвләтчилији;
4. Азәрбајчанын мадди вә мә'нәви мәдәнијјәти, онун дүнја мәдәнијјәти фондунда јери вә ролу;
5. Азәрбајчан халгынын тарихи, милли гајнаглары, милли психолокијасы, милли идеолокијасы;
6. Азәрбајчан халгынын милли гејрәт мәсәләси, Вәтән вә торпаг тәәссүбкешлији;
7. Азәрбајчан халгынын милли варлығына, тарихинә, мәдәнијјәтинә, әразисинә вә әрази бүтөвлүјүнә дүшмән олан гүввәләр вә өлкәләр вә с.

Гејд етмәк лазымдыр ки, 7-чи бәндин идеја-мәзмуну милли идеолокијанын тәркиб һиссәси олса да, мүасир дөврдә о, чох әһәмијјәтлидир. Чүнки бу мәсәләнин һәм дөвләт сәвијјәсиндә, һәм елми тәдгигат вә тәдрис мүәссисәләриндә һәлл едилмәси тәләб олунур, һәм дә бу мәсәләнин тәблиғ вә изаһ едилмәсиндә башга мүәссисәләр кими китабханаларын да чох иш көрмәләри зәрури һесаб едилир. Буну һәр бир кәнчин өјрәнмәси, билмәси вә мүбаризә апармасы лазымдыр. Бәлкә милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин тәмәли елә бурадан башланмалыдыр.

Китабханаларда милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин әсас мәнбәји китабхана фондларында мөвҹуд олан әдәбијјатла, онун-ла тәблиғи илә изаһы олунур. Бу саһәјә аид көһнә әдәбијјат охуҹулара вериләркән тәһлил едилмәли, мүасир дөврүн тәләбләри нәзәрә алынмалыдыр. Е'тираф едилмәлидир ки, 90-чы иллəрдән башлајараг, аз тиражла олса да Азәрбајҹаншүнаслыға даир онларҹа чох гијмәтли әсәрләр, китаблар вә китабчалар чап едилмишдир. Бу иш инди 16 дөвләт вә 24 өзәл нәшријјатда давам етдирилир. Лакин елми-хүсуси, күтләви, һәтта республика вә милли китабханаларымызын игтисади вә малијјә чәтинликләри имкан вермир ки, бу әдәбијјатын комплектләшдирилмәси китабханаларда дүзкүн һәлл едилсин. Бизҹә, бу һагда чох дүшүнмәјә вә нараһат олмаға дәјәр. Чүнки милли мә'нәви сәрвәтимизин әсас јери китабханалар олмалыдыр ки, онлар да халга, гениш охуҹу күтләләринә, мүхтәлиф категоријалы охуҹулара бу әдәбијјаты чатдырсынлар, онларын чохсајлы вә мәзмунлу сорғуларыны тә'мин етсинләр.

Үмумијјәтлә, милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин китабханаларда һәллини чох садә бир иш һесаб етмәк олмаз. Бурада сосиал-сијаси мәсәләләр мүһүм јер тутур. Она көрә дә китабханалар милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси ишинә нәинки ҹидди мүнасибәт бәсләмәли, һәмчинин өзләринин елми, идеја мә'нәви потенсиаларыны күҹләндирмәлидирләр ки, мәгсәдләринә наил ола билсинләр. Китабханаларымыз мүстәгиллијимизә, суверенлијимизә, өлкәдә демократик ҹәмијјәт гуруҹулуғуна, бир сыра зәрури әламәтдар вә тарихи күнләримизә, 20 Јанвара, Хоҹалы фаҹиәсинә, милли гәһрәманларымыза, шәһидлијә вә с. аид мүхтәлиф формалы вә мәзмунлу тәдбирләр кечирмәклә өз ишини битмиш һесаб етмәмәлидир. Чүнки милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин компонентләри чохдур вә бу иш чох чәтин вә мүрәккәб һесаб едилир. Һәр бир китабхана охуҹулары илә милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсини һәјата кечирәркән илк нөвбәдә өз охуҹуларынын милли вә сосиал тәркибинә диггәт јетирмәлидир ки, ушаг вә јенијетмәлик дөврләриндә бу иш дүзкүн гурулсун, кәнҹлик илләриндә исә бөјүк тәмәл үзәриндә инкишаф етдирилсин. Бу ишин мүрәккәблији тәләб едир ки, она көркин зеһни вә физики әмәк сәрф едәсән. Бурада китабхана ишчиләринин идеја-сијаси вә мә'нәви јеткинлији нәзәрә алынмалыдыр. Онларын елми потенсиалына бөјүк еһтијаҹ дујулур. Бу саһәдә милли вә саһәви республика китабханалары даһа чох иш көрә биләрләр. Онлар өз охуҹулары арасында мүтәмади иш апармагла јанашы, милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин өлкә үзрә дүзкүн гурулмасынын да әсас тә'минатчысы һесаб едилирләр. Өлкәдә ушаг, јенијетмә вә кәнҹләр арасында милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси ишинин сәвијјәсини галдырмаг үчүн милли вә саһәви республика китабханалары өз ишләрини күнүн тәләбләри сәвијјәсиндә гурмаг үчүн методики тә'мината даһа чох әһәмијјәт вермәлидир. Онлар милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинә тә'сир едән амилләрлә бағлы өлкә, зона вә рекион характерли китабхана ишчиләринин елми-нәзәри, тәҹрүби конфранслар, тә'лимати-методики мүшавирәләр, семинарлар кечирмәли, мүхтәлиф актуал мөвзуларда мәктублар, методики-библиографик васитәләр, төвсијәләр һазырламалы, ишин јахшылашдырылмасыны тә'мин етмәк үчүн китабханалара көндәрмәлидирләр. Онлар тез-тез китабхана ишчиләри илә диалоглар апармалы, сөһбәтләр тәшкил етмәли, китабханаларда мөвҹуд олан нөгсанлары араштырыб тапмагла онун арадан галдырылмасыны тә'мин етмәлидирләр.

Апарылан мүшаһидәләр, араштырмалар тәсдиг едир ки, Ҹ.Ҹаббарлы адына Республика Кәнҹләр Китабханасы кәнҹләрин вә јенијетмәләрин һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси ишинә көмәклик үчүн бир нечә мараглы мөвзуда методики васитәләр нәшр етдирмишдир. Бунлара мисал олараг "Кәнҹләрин һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсиндә мусигинин ролу" /1996/; "Галх ајаға, Азәрбајҹан" /1993/; А.Гасымовун "Кәнҹләрин һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсиндә китабханаларын иштиракы" /1996/ вә "Кәнҹләр, Вәтән сизи чағырыр" // 1994; ушагларда вәтәнә мәһәббәт, вәтәнә сәдагәт һиссини ашыламаг үчүн Ф.Көчәрли адына Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасы тәрәфиндән ики вәсаит: "Вәтән гәһрәманлары илә таныныр" /ушаг китабханалары вә мәктәблиләрин һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси"/ 1998-ҹи ил/ вә "Мәктәблиләрин һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси" /1994/ адлы вәсаитләр аз нүсхә илә нәшр едилсә дә, лакин милли вәтәнпәрвәрлик, о ҹүмләдән һәрби вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсинин мүхтәлиф функсијалы китабханаларда һәлл едилмәсинә көмәклик көстәрән гијмәтли мәнбәләрдән биридир. Бу вәсаитләр дирчәлишимизин, мүстәгиллијимизин мүбаризәли сәһнәләриндә атылмыш илк уғурлу аддымларын башланғычы һесаб олунмалыдыр.

Лакин өлкә китабханаларынын әсас апарыҹы методики тә'минатчысы олан М.Ф.Ахундов адына Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасынын, үмумтәһсил вә техники пешә мәктәб китабханалары үзрә әсас апарыҹы мәркәз сајылан Республика Елми Педагожи Китабханасынын, 23 дөвләт али мәктәбләри китабханасынын вә 60-дан чох орта ихтисас тәһсили оҹаглары китабханасынын 30 илә јахын елми- методики тә'минатчысы функсијасыны јеринә јетирән М.Ә.Рәсулзадә адына БДУ-нун Елми китабханасынын вә Азәрбајҹан ЕА Әсаслы китабханасынын фәалијјәтләриндә бу кими фактлара раст көлмәк чох чәтиндир. Санки һәмин китабханалар өз функсијаларыны, дөврүн, заманын онлар гаршысында гојдуғу нәҹиб вә мәс'улијјәтли вәзифәләри унутмушлар.

Өлкәдә милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәсини тәкҹә китабхана-

лар васитәсилә там һәлл етмәк гејри мүмкүндүр. Узун мүддәт тәләб едән бу мүрәккәб вә зәрури ишин мүсбәт һәлли үчүн илк тә'мәл аиләдән, ушаг бағчасындан вә биринчи синифдән башламалы сонра давам етдирилмәлидир. Комплекс тәрбијә үсулундан бачарыгла истифадә едилмәлидир. Планлы, мәгсәдјөнлү шәкилдә аилә, мәктәб, ушаг вә мәктәб китабханалары, күтләви вә башга китабханалар даими олараг ушаг вә кәнчләрин тә'лим-тәрбијәси илә мәшғул олан ичтимаи вә дөвләт мүәссисәләри илә, һүгуг-мүһафизә органлары илә, музеј вә башга тәрбијәви очагларла сых әлагә јарадыб мәсәләни, проблеми мәрһәлә вә ардычыл принсип әсасында һәлл етмәлидир. Бурада көркәмли шәхсијјәтләрин фәалијјәт вә иш тәчрүбәсиндән, онларын чанлы, емосионал мүдрик сөзләринин тә'сирлијиндән бачарыгла истифадә едилмәлидир.

Ушагларын, јенијетмәләрин вә кәнчләрин милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси саһәсиндә узун мүддәт бурахылан нөгсанлары арадан галдырмаг үчүн, иши аһәнкдар шәкилдә тәшкилини тә'мин етмәк үчүн Азәрбајчан Республикасы Тәһсил Назирлијинин, Азәрбајчан Республикасы Мәдәнијјәт Назирлијинин, Азәрбајчан Республикасы Кәнчләр вә Идман Назирлијинин өлкәдә милли вәтәнпәрвәрлик тәрбијәси ишини ваһид бир систем үзрә гурмасы мәгсәдиләс ајрыча консепсија мүәјјән етмәлидир. Иш бу истигамәтдә гурулмалыдыр. Бурада китабханаларын иштиракы мүәјјән вә тә'мин едилмәлидир.

МӘНБӘЛӘР

1. Народное хозяйство Азербайджанской ССР к 70- летию Великого Октября. - Баку: Азернешр, 1987. -с.3.
2. Әлијев Һ. Һәр бир Азәрбајчан кәнчи мүстәгил дөвләтин фәал гуручусу олмалыдыр: /Мүстәгил Азәрбајчан Республикасы Кәнчләринин биринчи форумунда Азәрбајчан Республикасы Президентинин нитги/ Азәрбајчан. -1996. -6 феврал.
3. Работа с читателями: Учебник. -М.: 1981. -с. 48-64.
4. Азәрбајчан Совет Енсиклопедијасы: 10-чу чилд // -Б., 1977 -с. 469.
5. Ч.Чаббарлы адына Республика Кәнчләр Китабханасынын 1990-1997-чи илләрә аид мәтн һесабатлары.